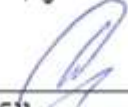

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра географії та методики її навчання

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувачка кафедри

 Леся ЗАСТАВЕЦЬКА
“25” червня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИРОДНИЧА ГЕОГРАФІЯ ПОДІЛЛЯ

Рівень вищої освіти	<u>другий (магістерський)</u>
Галузь знань	<u>А Освіта</u> (шифр і назва галузі знань)
Спеціальність	<u>А 4.07 Середня освіта (Географія)</u> (код і найменування спеціальності)
Освітньо-професійна програма	<u>Середня освіта (Географія)</u> (найменування освітньої програми)
Мова навчання	<u>українська</u>

2025 – 2026 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Природнича географія Поділля» для студентів освітньої програми «Географія» спеціальності А4.07 Середня освіта (Географія) галузі знань А Освіта.

Розробник:

П. М. Дем'янчук – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри географії та методики її навчання

Протокол № 13 від «25» червня 2025 року

Завідувачка кафедри

географії та методики її навчання

Леся ЗАСТАВЕЦЬКА

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітньо-професійна програма	Середня освіта (Географія)
2	Спеціальність	А 4.07 Середня освіта (Географія)
3	Галузь знань	А Освіта
4	Ступінь вищої освіти	Другий (магістерський)
5	Статус дисципліни	Вибіркова
6	Мова навчання	Українська
7	Курс	1
8	Семестр	1
9	Кількість змістових модулів	1
10	Форма підсумкового контролю	Залік
11	ІНДЗ	реферат
11	Обсяг дисципліни в кредитах ECTS	3 кредити
12	Загальна кількість годин	90
13	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 38
14	Лекції (год.)	Денна форма – 16
15	Практичні заняття (год.)	Денна форма – 22
16	Самостійна робота студента (год.)	Денна форма – 52

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 42% на 58%

2. Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є вивчення природно-територіальних комплексів Подільського регіону та їх компонентів, засвоєння теоретичних основ і набуття практичних навичок з питань комплексного фізико-географічного аналізу території, виявлення внутрішньорегіональних особливостей природних умов, аналізу стану довкілля, структури природоохоронного фонду та проблем охорони природи й раціонального використання природних ресурсів регіону.

3. Програмні результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни «Природнича географія Поділля» забезпечує досягнення здобувачами таких результатів навчання: мати всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання з навчальної дисципліни «Природнича географія Поділля», зокрема розуміти структуру, рівні пізнання та предмет вивчення навчальної дисципліни; поглиблює та розширює такі програмні результати навчання: формує системне розуміння з регіональної фізичної географії, зокрема щодо палеогеографічного розвитку та фізико-географічних умов Подільського регіону (ПРН1); поглиблює розуміння концептуальних засад природничої та антропогенної географії через аналіз взаємодії суспільства і природи Поділля, виявлення причин екологічних проблем регіонального рівня та визначення шляхів

раціонального природокористування (ПРН15); розширює базис для організації польових спостережень, аналізу екологічного стану регіону та керівництва дослідницькими проєктами школярів. (ПРН18).

4. Передумови для вивчення навчальної дисципліни:

компетентності, набуті на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

5. Програма навчальної дисципліни

5.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Природнича географія: теоретичні основи, структура

Фізична і природнича географії. Структура, рівні пізнання та предмет вивчення природничої географії. Основні етапи природничих досліджень Подільського регіону. Перспективи розвитку природничих досліджень.

Тема 2. Геологічна будова, рельєф і ресурси надр Поділля

Тектонічні структури. Особливості геологічної будови. Стратиграфія та історія геологічного розвитку. Взаємозв'язок геологічної будови та рельєфу. Геоморфологічні рівні, морфоструктури та морфоскульптури. Геоморфологічне районування. Орографічні райони та їх характеристика. Мінерально-сировинні ресурси Поділля. Видобуток корисних копалин і навколишнє середовище.

Тема 3. Палеогеографія Поділля

Методи відтворення фізико-географічних умов геологічного минулого. Геохронологічна шкала. Історія палеогеографічного розвитку (фізико-географічні умови геологічного минулого) Подільського регіону. Природні умови в докембрії (архей – середній протерозой, верхній протерозой). Природні умови в палеозої (кембрійський період, ордовіцький період, силурійський період, девонський період, кам'яновугільний період, пермський період). Природні умови в мезозої (тріасовий період, юрський період, крейдовий період). Природні умови в кайнозої (палеогеновий період, неогеновий період, четвертинний (антропогеновий) період).

Тема 4. Клімат

Кліматотвірні чинники. Метеорологічні елементи. Особливості атмосферної циркуляції та метеорологічні явища. Розподіл кліматичних показників. Температурний режим. Опади і зволоження. Вітровий режим. Стихійні метеорологічні явища. Агрокліматичне районування Подільського регіону.

Тема 5. Поверхневі і підземні води

Водні ресурси Подільського регіону, їх значення і використання. Поверхневі і підземні води. Забезпеченість водними ресурсами. Річкова мережа. Гідрологічна характеристика найбільших річок регіону. Озера, водосховища і ставки. Гідрологічне районування. Проблеми охорони прісних вод. Екологічні проблеми малих річок.

Тема 6. Ґрунтовий покрив.

Умови ґрунтоутворення та основні закономірності поширення ґрунтів на території Подільського регіону. Основні типи ґрунтів. Агроґрунтове районування. Питання охорони ґрунтового покриву.

Тема 7. Особливості рослинного покриву і тваринного населення

Основні типи рослинного покриву Подільського регіону. Геоботанічне районування. Рідкісні, реліктові та ендемічні види рослинного покриву. Проблеми охорони та раціонального використання рослинного покриву. Поширення основних класів тваринного населення. Зоогеографічне районування. Червонокнижні види тварин. Основні аспекти охорони тваринного світу.

Тема 8. Несприятливі природні процеси

Несприятливі природні явища і процеси: сутність, особливості прояву та шляхи боротьби з ними. Причинно-наслідковий генезис розвитку несприятливих природних процесів та райони їх інтенсивного прояву. Несприятливі природні процеси і господарська діяльність людини.

Тема 9. Натуральні ландшафти. Фізико-географічне районування

Натуральні ландшафти. Основні типи місцевостей і урочищ на Поділлі. Принципи, підходи і методи фізико-географічного районування України. Сутність таксономічних одиниць фізико-географічного районування. Зональні й а зональні таксономічні одиниці. Схеми фізико-географічного районування Поділля та їх аналіз.

Тема 10. Природоохоронна діяльність

Законодавчі акти, що регулюють питання охорони навколишнього природного середовища в Україні. Основні етапи формування природоохоронної справи на теренах Поділля. Природоохоронна діяльність в сучасну епоху. Природні заповідні території та об'єкти на теренах Подільського регіону.

Тема 11. Історичні етапи формування, заселення та господарського освоєння Подільського регіону

Історико-географічні дослідження Поділля. Походження назви «Поділля». Основні історичні етапи формування Подільського регіону. Межі Поділля. Заселення Поділля. Основні етапи господарського освоєння літогенної основи. Господарське освоєння річок, ґрунтів. Господарське використання рослинного покриву. Тваринний світ в історії господарського освоєння Поділля.

Тема 12. Антропогенізація компонентів природи. Антропогенні ландшафти

Антропогенні компоненти природи. Антропогенізація мас земної кори. Антропогенні зміни річкової мережі та водних мас. Антропогенні зміни ґрунтового покриву. Особливості антропогенізації рослинного покриву. Основні класи антропогенних ландшафтів Поділля. Антропогенний карст Поділля. Екологічні проблеми і охорона антропогенних ландшафтів.

5.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин							
	денна форма							
	усього	у тому числі						
		лекції	практичні роботи	самостійна робота				
Тема 1. Природнича географія: теоретичні основи, структура	6	2	–	4				
Тема 2. Геологічна будова, рельєф і ресурси надр Поділля	8	2	2	4				
Тема 3. Палеогеографія Поділля	8	2	2	4				
Тема 4. Клімат	7	-	2	5				
Тема 5. Поверхневі і підземні води	8	2	2	4				
Тема 6. Ґрунтовий покрив	7	-	2	5				
Тема 7. Особливості рослинного покриву і тваринного населення	8	2	2	4				
Тема 8. Несприятливі природні процеси	8	2	2	4				
Тема 9. Натуральні ландшафти. Фізико-географічне районування	8	2	2	4				
Тема 10. Природоохоронна діяльність	7	-	2	5				
Тема 11. Історичні етапи формування, заселення та господарського освоєння Подільського регіону	8	2	2	4				
Тема 12. Антропогенізація компонентів природи. Антропогенні ландшафти	7	-	2	5				
Всього годин	90	16	22	52				

5.3. Теми лекцій

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	
1	Природнича географія: теоретичні основи, структура	2	
2	Геологічна будова, рельєф і ресурси надр Поділля	2	
3	Палеогеографія Поділля	2	
5	Поверхневі і підземні води	2	
6	Особливості рослинного покриву і тваринного населення	2	
8	Несприятливі природні процеси	2	
9	Натуральні ландшафти. Фізико-географічне районування	2	
11	Історичні етапи формування, заселення та господарське освоєння Подільського регіону	2	
	Всього годин	16	

5.4. Теми практичних занять

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	
2	Геологічна будова і рельєф Поділля	2	
3	Палеогеографія Поділля	2	
4	Клімат	2	
5	Поверхневі і підземні води	2	
6	Ґрунтовий покрив	2	
7	Особливості рослинного покриву і тваринного населення	2	
8	Несприятливі природні процеси	2	
9	Натуральні ландшафти. Фізико-географічне районування	2	
10	Природоохоронна діяльність	2	
11	Основні етапи заселення та господарського освоєння Подільського регіону	2	
12	Антропогенізація компонентів природи	2	
	Всього годин	22	

5.5. Самостійна робота

№ теми	Назва теми	кількість годин	
		денна форма	
1	Основні етапи природничих досліджень Подільського регіону.	2	
2	Мінеральні ресурси Поділля.	2	
3	Природні умови в мезозої (тріасовий період, юрський період, крейдовий період)	2	
4	Несприятливі кліматичні явища і процеси	2	
5	Проблеми охорони прісних вод. Екологічні проблеми малих річок.	2	
6	Питання охорони ґрунтового покриву	2	
7	Проблеми охорони та раціонального використання рослинного покриву. Основні аспекти охорони тваринного світу	2	
8	Несприятливі природні процеси і господарська діяльність людини	2	
9	Схеми фізико-географічного районування Поділля та їх аналіз	2	
10	Природні заповідні території та об'єкти на теренах Подільського регіону	2	
11	Проблеми збереження історико-географічних об'єктів Поділля	2	
12	Екологічні проблеми і охорона антропогенних ландшафтів	2	
1-8	Дати відповіді на контрольні запитання з тем практичних занять («Практикум...»).	14	
1-8	Робота на контурних картах. Нарисувати та проаналізувати картосхеми : 1) Геологічна будова і корисні копалини, 2) Рельєф, 3) Палеогеографічні карти раннього девону, пізньокрейдового періоду, пізнього баденію, раннього сармату, 4) Клімат, 5) Зсувні процеси, 6) Карстопрояви, 7) Підтоплення, 8) Неприятливі природні процеси.	14	
	Всього годин	52	

5.6. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми
1	Геологія Поділля. Побудувати на міліметровому папері (формат А3) геологічний профіль через територію Подільського регіону по заданій лінії. Підготувати реферативне повідомлення.
2	Рельєф. Нарисувати на контурній основі карту схему геоморфологічного районування Подільського регіону. Провести порівняльну характеристику двох геоморфологічних районів (на вибір) в вигляді реферативного повідомлення.
3	Корисні копалини. Нарисувати на контурній основі карту корисних копалин Подільського регіону. Підготувати реферативне повідомлення.
4	Корисні копалини. Нарисувати на контурній основі схему районування мінерально-сировинних ресурсів Подільського регіону. Підготувати реферативне повідомлення.
5	Землетруси на Поділлі. Нарисувати на контурній основі відповідну карту і підготувати реферативне повідомлення.
6	Потенційна активність гравітаційних процесів. Нарисувати на контурній основі відповідну карту і підготувати реферативне повідомлення.
7	Природні умови пізньосилурійської епохи. Нарисувати на контурній основі палеогеографічну карту і підготувати реферативне повідомлення.
8	Природні умови міоценової епохи (баденський вік, коньякський час). Нарисувати на контурній основі палеогеографічну карту і підготувати реферативне повідомлення.
9	Природні умови міоценової епохи (ранній сармат, волинський час). Нарисувати на контурній основі палеогеографічну карту і підготувати реферативне повідомлення.
10	Природні умови початку постпліоценової епохи. Нарисувати на контурній основі палеогеографічну карту і підготувати реферативне повідомлення.
11	Природні умови кінця постпліоценової епохи. Нарисувати на контурній основі палеогеографічну карту і підготувати реферативне повідомлення.
12	Клімат. Нарисувати на контурній основі карту середньої річної кількості опадів і підготувати реферативне повідомлення.
13	Поверхневі води. Нарисувати на контурній основі карту схему гідрологічного районування Поділля. Провести порівняльну характеристику двох гідрологічних областей в вигляді реферативного повідомлення.
14	Поверхневі води. Нарисувати на контурній основі карту середнього багаторічного стоку рік Подільського регіону. Підготувати реферативне повідомлення.
15	Підземні води. Нарисувати на контурній основі карту підземних вод (середній багаторічний модуль підземного стоку, ресурси підземного стоку). Підготувати реферативне повідомлення.

16	Рослинний світ Поділля. Нарисувати на контурній основі карту рослинності, скласти список рідкісних видів рослин Поділля, занесених до Червоної книги України і підготувати реферативне повідомлення.
17	Тваринний світ Поділля. Нарисувати на контурній основі карту зоогеографічного районування, поширення найчисельніших і найхарактерніших видів тварин, тварин занесених до Червоної книги України, та тих, що зникли з території регіону. Підготувати реферативне повідомлення.
18	Фізико-географічне районування. Нарисувати на контурній основі карту схему фізико-географічного районування Подільського регіону. Провести порівняльну характеристику двох фізико-географічних областей (на вибір) в вигляді реферативного повідомлення.

6. Форми та методи навчання

Форми навчання: лекції (традиційні, проблемні, інтерактивні); практичні заняття; консультації (індивідуальні та групові); самостійна робота здобувачів освіти; виконання та захист індивідуальних навчально-дослідних завдань; дистанційне навчання із застосуванням електронних освітніх платформ.

Методи навчання: словесні методи: пояснення, розповідь, бесіда, дискусія; наочні методи: демонстрація, ілюстрація, використання мультимедійних презентацій; практичні методи: виконання практичних робіт, розв'язування ситуаційних завдань; проблемно-пошукові методи: проблемний виклад, евристична бесіда, дослідницький метод; інтерактивні методи: мозковий штурм, робота в малих групах, кейс-метод; метод проєктів; метод аналізу конкретних ситуацій (case study); проєкт-презентація, інформаційно-комунікаційні методи із застосуванням цифрових технологій та онлайн-ресурсів.

Робота в малих групах, метод case study, проєкт-презентація – формують у здобувачів комунікативні навички загалом, а також вміння дискутувати, висловлювати свою думку, взаємодіяти в команді, презентувати свої ідеї.

Дискусії розвивають навички аргументації, слухання та критичного мислення.

Інтерактивне навчання – використання інтерактивних платформ і технологій, цифрових ресурсів, дозволяє студентам розвивати адаптаційні та технічні навички, а також підвищувати креативність.

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- поточне усне опитування;
- доповіді на практичних заняттях;
- реферативні повідомлення;
- презентації результатів виконаних індивідуальних завдань.

8. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни використовуються такі форми контролю:

- поточний контроль – здійснюється у формі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на практичних заняттях та виконання ними завдань самостійної роботи;

- підсумковий контроль – залік (виставляється на останньому занятті як сума балів, накопичена упродовж вивчення навчального курсу).

9. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання на практичних заняттях

Поточне оцінювання. За роботу на практичному занятті студент може отримати максимум **8 балів**.

8 балів: здобувач вищої освіти має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

7 балів: здобувач вищої освіти демонструє ґрунтовні знання матеріалу на практичному занятті в повному обсязі, вільно висловлює думку з проблемних питань практичного заняття, виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь. У повному обсязі і правильно виконав усі завдання практичної роботи та тестові завдання.

6 балів: здобувач вищої освіти демонструє повні, систематичні знання матеріалу на практичному занятті, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань теми, самостійно аналізує події, явища, факти, однак при викладі матеріалу допускає несуттєві помилки. У повному обсязі виконав усі завдання практичної роботи та тестові завдання, при цьому допустив несуттєві помилки.

5 балів: здобувач вищої освіти демонструє знання основного матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність у проблемних питаннях теми, допускає суттєві помилки при викладі матеріалу, але спроможний усунути їх із допомогою викладача.

4 бали: здобувач вищої освіти демонструє фрагментарні знання матеріалу на практичному занятті, що складає менше 50% необхідного обсягу, не знає основної фізико-географічної термінології, не вміє логічно висловлюватися.

3 бали: Здобувач вищої освіти намагається аналізувати навчальний матеріал на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі властивості; робить спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру; за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом.

2 бали: здобувач вищої освіти демонструє фрагментарні знання практичного заняття, які є частково правильними; відповідь містить грубі помилки у аналізі подій, явищ, фактів, використанні термінології, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблеми. Більшість завдань практичного заняття не виконанні або виконані не правильно.

1 бал: здобувач вищої освіти мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише при допомозі викладача на рівні «так» чи «ні».

0 балів: здобувач вищої освіти не володіє знаннями з практичного заняття,

відповідь неправильна або відсутня взагалі.

Модульний контроль виставляється як сума поточних оцінок з тем, які входять у змістовий модуль.

Оцінювання завдань самостійної роботи відбувається під час практичних занять. Самостійна робота студентів складається з самостійного вивчення певного переліку питань за темами навчального курсу або тем, що потребують поглибленого вивчення. Питання з тем, що відведені на самостійне вивчення, включені до тестів.

ІНДЗ проводиться у формі захисту виконаного завдання: здобувач виступає з коротким реферативним повідомленням (до 5–7 хвилин) перед академічною групою, супроводжуючи виступ слайдами (PowerPoint, Canva тощо) та відповідаючи на запитання. За ІНДЗ здобувач може отримати 12 балів.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Максимальна оцінка – **12 балів**

1. Обґрунтування актуальності проблеми (1 бал).
2. Повнота у розкритті теми. Глибина аналізу літературних джерел (2 бали).
3. Оригінальність і доказовість суджень (2 бали).
4. Структурованість викладу матеріалу (1 бал).
5. Відповідність вимогам щодо технічного оформлення (1 бал).
6. Вільне володіння матеріалом – вичерпність відповідей на поставлені додаткові запитання під час захисту ІНДЗ (5 балів).

Розподіл балів, які отримують студенти

			Поточне і модульне оцінювання									Підсумкова оцінка
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т10	Т11	ІНДЗ	
8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	12	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка ECTS100-бальна	Оцінка ECTS літерна	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен*	залік
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
64-74	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	F _x	незадовільно	незараховано
0-34	F		

8. Інструменти та обладнання, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Вивчення курсу не потребує спеціального матеріально-технічного та/або інформаційного забезпечення, однак можливе використання технічних засобів для

демонстрування презентацій (ноутбук, проектор). Передбачається застосування об'єктно-модульного динамічного середовища навчання MOODLE. Можливе використання застосунків для проведення відеоконференцій.

9. Рекомендована література

Основна

1. Гальчак С. Поділля: природа, людина – еволюція, історичний розвиток (кліматичний фактор в історичному антропогенезі). Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М. І., 2006. 368 с.
2. Географія Вінницької області: навч. посіб. / за ред. Денисика Г.І., Жовнір Л.Ф. Вінниця: Гіпаніс, 2004. 308 с.
3. Географія Тернопільської області: монографія: в 2 т. Т. 1: Природні умови та ресурси / І. Дітчук, М. Сивий, О. Волік, В. Кітура, П. Дем'янчук та ін.; ТНПУ ім. В. Гнатюка; за ред. проф. М. Сивого. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2020. 520 с.
4. Географія Тернопільської області: монографія: в 2 т. Т. 2: Населення. Господарство / П. Дем'янчук, Л. Заставецька, О. Заставецька та ін.; ТНПУ ім. В. Гнатюка; за ред. проф. Л. Заставецької. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2020. 544 с.
5. Григоріїв Н. Я. Поділля. Географічно-історичний нарис / вступна стаття О. Сухобокової. Кам'янець-Подільський, 2003. 92 с. + карта.
6. Денисик Г. І. Природнича географія Поділля. Вінниця: ЕкобізнесЦентр, 2014. 184 с.
7. Середнє Придністер'я / ред. Г. І. Денисика. Вінниця: Гіпаніс, 2007. 431 с.
8. Свинко Й. М. Природа Хмельниччини в геологічному минулому. Тернопіль: Підручники і посібники, 2012. 96 с.
9. Свинко Й. М., Дем'янчук П. М., Волік О. В., Гулик С. В. Геологічна будова, палеогеографія та геологічні пам'ятки Тернопільської області. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. 228 с.
10. Syvyj M. Ya., Hulyk S. W., Demjanchuk P. M. The regionalization of Podillya territory (Ternopil, Khmylnytskyi and Vinnytsia regions) by mineral resources. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія»*. Вип. 53. Харків, 2020. С. 200-213.

Допоміжна

1. Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність. Монографія / В. Олуйко, П. Слободянюк, М. Баюк Хмельницький, 2005. 364 с.
2. Атлас Геологія та корисні копалини України. Київ: НАН України, 2001. 168 с
3. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична реалізація). Тернопіль: Підручники & посібники, 2009. 320 с.
4. Денисик Г. І., Тімець О. В. Регіональне антропогенне ландшафтознавство. Умань: 2010. 168 с.
5. Денисик Г., Вальчук О. Дорожні ландшафти Поділля. Вінниця: Теза, 2005. 178 с.
6. Денисик Г. І., Хаєцький Г. С., Стефанков Л. І. Водні антропогенні ландшафти Поділля. Вінниця: Теза, 2007. 216 с.
7. Денисик Г. Природнича географія на початку ХХІ сторіччя. *Наукові записки ТНПУ*, 2002. № 2. С. 61–62.

8. Денисик Г. І. Природнича географія: суть, структура, переваги. *Стан, проблеми і перспективи природничої географії*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. С. 19-24.
9. Заповідне Поділля: Краєзнавчі нариси / за ред. Г. І. Денисика, В. Є. Любченка. Вінниця: Теза, 2001. 104 с.
10. Маринич О. М. та ін. Удосконалена схема фізико-географічного районування України. *Український географ. журнал*. 2003. № 1. С. 16–20.
11. Рельєф України. Навч. посіб. / Б. О. Вахрушев, І. П. Ковальчук, О. О. Комлев, Я. С. Кравчук; за ред. В. В. Стецюка. К.: ВД Слово, 2010. 685 с.

10. Інформаційні інтернет-ресурси

1. Антропізація ландшафтів: монографія / В. М. Самойленко, І. О. Діброва, В. В. Пласкальний. К.: Ніка-Центр, 2018. 232 с.
2. Карти Google. URL: http://maps.google.com.ua/maps?utm_source=mapseditbutton_normal
3. Карти України. URL: <http://geomap.land.kiev.ua/>
4. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України. К.: Знання, 2003. URL: http://chtyvo.org.ua/authors/Marynych_Oleksandr/Fizychna_heohrafiia_Ukrainy/
5. Територіальна ідентичність населення Подільського регіону: монографія / Я. Б. Олійник, О. М. Гнатюк. К.: ВПЦ Київський університет, 2017.
6. Український географічний журнал – періодичний науковий журнал, де висвітлюються результати теоретичних і практичних розробок у галузі географії. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/uk/view-archive>
7. Часопис картографії – періодичний науковий журнал, де висвітлюються результати теоретичних і практичних розробок у галузі географічної картографії та геоінформаційних технологій. URL: http://maptimes.inf.ua/CH_20.html
8. Червона книга України. Рослинний світ. Тваринний світ / А.П. Граčov. URL: <http://nature.land.kiev.ua/red-book.html>